

“Penge lyver ikke, de lugter kun lidt”, vrænger C.V. Jørgensen i ‘Et satanisk mesterværk’. At penge taler, kan alle høre, og at de tilmed siger sandheden – om værdien af arbejde, om samfundets udvikling og om social status – det tager man ofte for givet. Desværre taler de ikke altid lige tydeligt. Derfor har man økonomiske modeller til at tolke pengenes sprog, alt imens politikere og administratorer lytter opmærksomt. I diskussionen om det fælles bedste får pengene rutinemæssigt det sidste ord. Økonomien har således opnået det privilegium blandt videnskaberne at være den eneste, der får lov til at udføre sine eksperimenter på mennesker. Dette har selv ikke finanskrisen ændret på – og det på trods af, at den kom som en fuldstændig overraskelse for de fleste økonomer. Ikke blot blev de overraskede over krisen, men som det senere er fremgået, var den udbredte neoliberale dereguleringsdogmatik og opbakning til en stadig mere virkelighedsfjern finanssektors fiktive værdiskabelse faktisk med til at skabe den. Ligesom ypperstepræstinden i Delphis profetier efter sigende skyldtes indåndingen af giftige gasdunster fra undergrunden, var økonomerne gået i trance over vækstraterne omkring dem og spåede, at de ville vokse evigt. De økonomiske og politiske beslutningstagere vil nødvendigvis rystes ud af den halucination. For penge lyver ikke. De lugter kun lidt.

Imidlertid har finanskrisen synliggjort et behov for en bedre forståelse af økonomien – ikke blot i dens aktuelle tekniske detaljerigdom, men også som en historisk kraft, der er med til at forme alle områder af det moderne menneskes liv. Især det sidste kan man ikke overlade til en økonomisk logik, der uden tøven betaler for sine ‘videnskabelige’ modellers abstrakte perfektion med et reduktivt blik på individets indre liv og faktiske erfaringer. At forstå pengenes historiske prægning af moderne menneskers forståelse af sig selv, deres medmennesker og omverden er derfor en opgave for humanistisk forskning: Hit med skejserne!

Når mange humanister længe er veget tilbage for at kræve pengene retur, skyldes det måske, at sporene skræmmer. De færreste ønsker vel genkomsten af den dogmatiske kapitallogik, der gjaldt for politisk-økonomisk videnskab på mange humanistiske fakulteter i 1970’erne og 80’erne. Tilbageholdenheden synes dog ubegrundet, når man betragter den teoretiske og metodiske udvikling, der siden har fundet sted på det idé- og kulturhistoriske område. Der er rigelige redskaber til at bane nye veje for studiet af økonomi i et bredt historisk, filosofisk, kulturelt og socialt felt – og en del er allerede gået i gang. Et oplagt område for dette studie er litteraturen. For her er økonomien mærkbar på flere måder. Den kan aflæses i bogmediets produktionsformer og økonomiske kredsløb; den kan findes som motiv og tema i alle afskygninger fra pengebegærets plotmotor til merkantile metaforer. Litteraturen formår desuden som intet andet medie at skildre økonomiens strukturelle makroniveau i dens relation til de levede erfaringers og drømmes mikroniveau i dialog med den generelle samfundsudvikling og økonomiske tænkningens historie. Artiklerne i dette nummer af *Passage* illustrerer med deres store historiske og emnemæssige spredning netop denne mangfoldighed i litteraturens forhold til penge.

Nummerets åbningsartikel, Mikkel Bolts “60 gange i minuttet: Et essay om finanskrisen, kreditboblen og helvedes facadearkitektur: penge”, er en diagnose af

den aktuelle situation, der har motiveret *Passage* til at bevæge sig tilbage i historien og fokusere på spørgsmålet om penge. Bolt argumenterer for, at finanskrisen demonstrerede, at den neo-liberale organisering af samfundsøkonomien ikke var ufejlbarlig, men også – og det er den aktuelle situations paradoks – at krisen ikke udvirkede nogen afgørende forandringer. Det går dårligt, men alt forbliver alligevel, som det hele tiden har været. Dog har krisen gjort det tydeligt for flere, at finanskapitalismen ikke er ufejlbarlig, og den har gjort det oplagt at vende sig mod kulturen og historien og spørge: Hvordan har man tidligere tænkt, følt og begæret penge?

Efter åbningsartiklen falder artiklerne kronologisk efter det materiale, de analyserer. Dennis Meyhoff Brink analyserer middelalderlige eksempler på religionssati- ren, hvor religiøse autoriteter med stort sprogligt overskud hænges ud som grådige og pengegeerrige. I sin analyse af *Gulliver's Travels* fokuserer Mikkel Thorup på den genkommende brug af troværdigheds-, kredit- og pengemetaforer, og han viser, at udfordringen med gældsbobler, der vokser sig større og større, var presserende også i det tidlige 1700-tal. Jonas Ross Kjærgård læser tre franske melodramaer fra 1790'erne, der alle forholder sig til slaveoprør i forlængelse af den haitianske revolutions udbrud i 1791. Han argumenterer for, at forfatternes moralske kritik af slaveriet er indlagt i et forsøg på at lægge låg på den koloniale konflikt, hvorved udnyttelsen af billig afrikansk arbejdskraft kan fortsætte. Birgit Eriksson genbesø- ger Goethes *Wilhelm Meister* og analyserer romanens måde at forholde pengenes prosaiske jordbundethed til kunstens kreativitet med afsæt i Georg Simmels *Philosophie des Geldes*.

De sidste fire artikler tager alle afsæt i 1800-tallet. Thomas Palmelund Johansen fokuserer på trykkemaskinens indflydelse på udviklingen af et marked for billig tids- skriftslitteratur i England hovedsageligt i perioden 1820-1850. Han argumenterer for, at teksternes materielle forudsætninger havde afgørende betydning for deres spredning og potentiale for at nå og påvirke nye læserskarer. Jørn Erslev Andersen krydslæser Dostojevskij, Flaubert og det aktuelle tv-program *Luksusfælden* og ind- kredser på den måde en velkendt skikkelse, som grundet en manglende evne til at sondre mellem virkelighedens krav og overdådige drømme uafvendeligt havner i pengebegærets luksusfælde. I sin analyse af Émile Zolas *L'argent* tager Michael Høx- broe Andersen Lukàcs' og Adornos klassiske diskussion om naturalisme og realisme op på ny, og han argumenterer for, at et øget fokus på Zolas billedsprog kan bidrage til en bedre forståelse af romanens behandling af børsen som kulturelt fænomen. Børsen som emblem for finanskapitalismens risikofyldte og stadig mere abstrakte hasardspil figurerer også centralt i Laura Søvsø Thomasen og Henrik Kragh Søren- sens afsluttende artikel, der beskriver litteraturens fascination af gamblingmotivet igennem to hundrede år og særligt i perioder med finansiell ustabilitet. Af den grund er det næppe overraskende, at subgenren Crunch Fiction har floreret i årene siden finanskrisen i 2008.

Penge: et satanisk mesterværk. *Passage* ønsker god læsning!

